

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

“Затверджую”:
завідувач кафедри СіГД
полковник служби ЦЗ.
Олена РЯБІНІНА

“ ” _____ 2019 р.

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

ТЕМА №8: “Релігія в сучасному світі ”

План

1. Неорелігії й глобальне мислення.
2. Секти: виникнення, сутність і специфіка.
3. Основні різновиди сучасних сект.

1. Неорелігії й глобальне мислення

Ситуація сьогодення, яку називають кризою виживання, потребує спільних поглядів на вирішення глобальних проблем, що постали перед людством.

Цю місію все активніше покладають на себе неорелігії — нетрадиційні вірування, що нині набули поширення практично на всій планеті. Так, за даними «Британської Енциклопедії» (1996), на середину 1995 р. у світі нараховувався понад 121 млн. прихильників нових релігій. Таке активне релігієтворення зумовлено цілою низкою причин:

- криза західної цивілізації, що спонукає до спроб синтезувати західну та східні релігійні традиції;
- трансформація світоглядних парадигм, спричинена науково-технічною революцією ХХ ст. та суперечностями індустріального (постіндустріального) суспільства;
- загальна демократизація суспільства та утвердження в ньому особи в широкій гамі її прав, яка інколи робить світоглядні орієнтації та релігійне усвідомлення дійсності недостатньо зрілими і загартованими;
- криза традиційних церков і традиційної релігійності, які вже не відповідають релігійним потребам сучасного віруючого, особливо молодого;
- руйнація міжособистісних стосунків, насамперед сімейних, розрив наявних ще донедавна зв'язків поколінь, що спричиняє послабленість традиційної релігійності та дає змогу молодим не успадковувати релігію «батьків та дідів»;
- готовність новітніх релігійних течій до духовного об'єднання людства.

Не приділяючи особливої уваги порівняльному аналізу своїх учень, а часом і нехтуючи ним, неорелігійні організації проповідують принципи істинності, цінності й взаємодоповнюваності всіх релігій. Це робить такі

об'єднання відкритими для послідовників будь-якого іншого віровчення. Привабливою для нових прихильників є і неперсоніфікованість їх богів, що найчастіше виступають як Абсолютний Розум, певна Духовна Сутність, Об'єктивний Закон.

Неорелігії — синкретичні й універсальні утворення, що поєднують у собі як елементи багатьох існуючих релігій, так і ідеї теософії, антропософії, сучасні філософські й богословські доктрини, астрологію й окультизм, біоенергетику й екстрасенсорику, містичну уфологію тощо. Неорелігійні вчення пропонують своїм прихильникам нову сакральну інтерпретацію дійсності, нове розуміння соціальних питань та сучасних глобальних проблем і пропонують якісно нову програму їх вирішення. Водночас вони декларують задоволення вибагливих смаків й потреб сучасних людей, які жадають життєвого комфорту, душевного спокою, цілісності та значущості власного буття.

Сучасна історіографія приділяє велику увагу вивченню релігійного життя різних епох, розробляючи нові моделі розвитку цієї сфери. Зокрема, в цих дослідженнях учені активно використовують поняття „конфесіоналізація”. Він походить від латинського слова **confessio (сповідання)**, що позначає особливості віросповідання в межах певного релігійного вчення, а також об'єднання віруючих, які дотримуються цього віросповідання. Проте щодо чіткого визначення кількості конфесій у християнстві (як і в інших релігіях), щодо сутності поняття конфесіоналізації в різні епохи, їх хронологічних меж в історіографії досі точаться дискусії.

У новітній час, коли церква втрачає роль провідної духовної та ідеологічної сили в суспільстві, поняття конфесіоналізації наповнюється новим змістом. У новітні часи воно може позначати процеси взаємодії між різними віровченнями, однак в умовах відділення церкви від держави дещо звужуються межі впливу церковних організацій на суспільство, і водночас змінюються засоби цього впливу.

2.Секти: виникнення, сутність і специфіка

Слово *секта* позначає організацію, і має дві можливі етимології: від лат. *secare* — відсікати (частину від цілого), або від лат. *sequi* — слідувати (за лідером, який задає довільний напрям). Секта — це закрита релігійна група, що *протиставляє* себе основній культуротворчій релігійній общині (основним общинам) країни чи регіону. Тоталітарними сектами називають особливі авторитарні організації, лідери яких, прагнучи влади над послідовниками та їх експлуатації, приховують ці наміри під релігійними, політико-релігійними, психотерапевтичними, оздоровчими, освітніми, науково-пізнавальними, культурологічними й іншими масками.

Кожна з сект являє своєрідний синтез: у них найчастіше досить складне, неоднозначне походження. Синтез цей – штучний, раніше не існуючий і в підсумку він винищує дійсні релігійні почуття. Слово «релігія» походить від лат. *religare* («поновлювати зв'язок»), тобто зв'язок с Богом, але в сектах зв'язок має місце з лідером секти, який підмінює Бога, а для своїх послідовників фактично є Богом. Лідер може оголошуватися «посланцем Бога», «пророком», «месією» залежно від контексту, в якому існує вчення секти. Необхідно пам'ятати і про комерційний зиск, притаманний практично кожній тоталітарній секті.

Основні ознаки:

- 1) Наявність гуру (лідера), «гуруїзм»;
- 2) Організація;
- 3) Метод;
- 4) «Езотеричний розрив».

Уряд ФРН в листівці, яка лунає школярам, виділяє наступні 17 ознак тоталітарних сект :

1. У групі ти знайдеш саме те, що досі марно шукав. Вона знає абсолютно точно, чого тобі не вистачає.
2. Вже перша зустріч відкриває для тебе повністю новий погляд на речі.
3. Світогляд групи приголомшливо просто і пояснює будь-яку проблему.

4. Важко скласти точну характеристику групи. Ти не повинен роздумувати або перевіряти. Твої нові друзі говорять: "Це неможливо пояснити, ти повинен пережити це - підемо зараз з нами в наш Центр".

5. У групі є учитель, медіум, вождь або гуру. Тільки він знає усю істину.

6. Вчення групи вважається єдино справжнім, вічно істинним знанням. Традиційна наука, раціональне мислення, розум відкидаються, оскільки вони негативні, сатанинські, неосвічені.

7. Критика з боку тих, що не належать до групи вважається доказом її правоти.

8. Світ котиться до катастрофи, і тільки група знає, як можна врятувати його.

9. Твоя група - це еліта. Решта людства важка боляче і глибоко втрачений: адже воно не співробітничает з групою або не дозволяє їй рятувати себе.

10. Ти повинен негайно стати членом групи.

11. Група відмежовує себе від решти світу, наприклад одягом, їжею, особливою мовою, чіткою регламентацією міжособових стосунків.

12. Група бажає, щоб ти розірвав свої "старі" стосунки, оскільки вони перешкоджають твоєму розвитку.

13. Твої сексуальні стосунки регламентуються ззовні. Наприклад, керівництво підбирає партнерів, наказує груповий секс або, навпаки, повну стриманість.

14. Група наповнює увесь твій час завданнями: продажем книг або газет, вербуванням нових членів, відвідуванням курсів, медитаціями..

15. Дуже складно залишитися од ному, хтось з групи завжди поряд з тобою.

16. Якщо ти починаєш сумніватися, якщо обіцяний успіх не приходить, то винен завжди виявишся сам, оскільки ти нібито недостатньо багато працюєш над собою або занадто слабо віриш.

17. Група вимагає абсолютного і беззаперечного дотримання своїх правил і дисципліни, оскільки це єдиний шлях до порятунку.

Листівка закінчується попередженням: "Якщо хоч би одна ознака здається тобі знайомим, будь обережний"!

У тоталітарних сект є певні характеристики, які відрізняють їх від інших груп, як такі, що маніпулюють свідомістю своїх членів. Наприклад:

Члени беззавітно віддано служать лідерові групи і не ставлять під сумнів жодне його слово або дію.

Рішення відносно того, як члени повинні мислити, діяти або відчувати, приймаються керівництвом групи : члени повинні отримувати дозвіл, щоб піти на побачення, змінити роботу або одружитися; існують правила, що визначають, як одягатися, яким чином виховувати дітей, де жити.

Група приділяє надзвичайну увагу тому, як добути більше грошей. Певні прийоми, наприклад, збір засобів для фальшивої добродійності, виправдовуються як методи для досягнення вищих цілей.

Лідер групи ні перед ким не несе відповідальності ні за що і не підвладний ніякій владі або авторитетам.

Члени часто поривають зв'язки з сім'єю, близькими і друзями; вони відмовляються від цілей життя і особистих інтересів, які були у них до того, як вони були завербовані в групу.

Керівництво групи заохочує адептів, щоб вони жили спільно з іншими адептами і спілкувалися тільки з ними, а частенько і вимагає цього від них.

Питання, сумніви і невдоволення викорінилися або караються. Для пригнічення сумнівів відносно групи і її лідера використовуються прийоми (вимовлення мантри, говір мовами, викриття окремих "винних" членів у присутності усіх зборів), що отупляють розум.

Сектантське мислення є способом біполярного бачення світу: чорне і біле, врятоване і засуджене, добро і зло. У сектантському світі немає місця для півтонів. Обличчя і руху з таким типом мислення автоматично сприймають себе в «білій, врятованій, добрій» категорії. Вони шукають винних для

пояснення власних складнощів і проблем суспільства. Сектантське мислення може привести до нетерпимості, екстремізму. Особливо часто воно зустрічається за часів особистих, соціальних або економічних криз.

Для успішного контролю свідомості сектантів потрібно чотири елементи:

1. контроль організації над поведінкою adeptів,
2. контроль над їх емоційним життям,
3. контроль над мовою і
4. контроль над інформацією.

Різні прийоми: «бомбардування коханням» новоприбульців (коли за деякий час припиняється – прагнення будь-що повернути); підтримання «родинної» атмосфери в секті і розрив із зовнішнім світом; тиск для розколу свідомості (повторення мантр; відсутність вільного часу для думок), пости, дієти, безсоння; тотальна індоктринація (вивчення праць Хаббарда, трансляції виступів Муна і т.ін.); підтримка «комплексу провини», якщо навернений не розуміє чогось із доктрин секти.

3. Основні різновиди сучасних сект.

Товариство свідомості Крішні. Це одна з найпоширеніших сект, що започатковане у середині 60-х років ХХ ст. у США. Засновник — Бхактиведанта Свами Прабгупада (1896—1977). Товариство є рухом, що пропагує ведичні знання (космологічні, антропологічні, соціальні, медичні) й брахманську культуру (чесність, контроль за почуттями, терпимість, повне знання, віру в Бога тощо) та поширює «свідомість Крішні» (уявлення про Всевишнього, способи відданого служіння йому). Проголошує:

- любов до Крішні, віддане служіння, непорушна віра й тверда надія на нього;
- любов до людей, милосердя (оскільки всі люди є діти Божі, в кожному — відблиск його величі);
- рівність усіх людей перед Богом та, як наслідок, між собою; чистота моральна й тілесна;

- покірність і скромність;
- стійкість та терпіння у випробуваннях.

Дворкін: «крішнаїтам» в Індії заборонено вхід в низку храмів Крішни;

Дзен (чань)-буддизм. Дуже впливовим є і дзен (чань)-буддизм, що став надбанням західної культури в ХХ ст. Послідовники цього напрямку є в США, Франції, Англії, Німеччині та багатьох інших країнах світу. Дзен (чань) як релігійно-містичний рух виник внаслідок поєднання на китайському ґрунті багатьох буддистських напрямів (мадх'яміків, йога-чарів тощо). Японське слово «дзен» (китайське «чань») сягає своїми витокami санскритського «дх'яна», що означає «медитація». Дзен-буддисти і є прихильниками медитації, яка, на їх переконання, тільки й здатна виявити первісну природу людини, посприяти пробудженню індивіда, осягненню ним істинної природи речей. Медитація — інтелектуальна діяльність, спрямована на досягнення стану поглибленої концентрації, коли людина звільняється від негативних переживань, крайніх емоцій, що сприяє своєрідному піднесенню духу.

Послідовники Саї Баби. У 1926 р. в Індії народився найвідоміший у світі гуру Шрі Сатї Саї Баба. Нині його послідовники вважають гуру чудотворцем, аватарою (втіленням) Бога, що здатен зцілювати людей і духовно, і фізично. Діяльність поширених по всьому світу центрів, що охоплюють прихильників Саї Баби – це участь у бхаджанах — піснеспівах, медитація, поширення освіти.

Індійське коріння мають і Громади Шрі Чинмоя, члени яких поділяють погляди індійського поета, філософа, громадського діяча Шрі Чинмоя (народ, у 1932 р.). У своїх творах він викладає своє бачення духовного прогресу. Воно полягає у всебічній діяльності на принципах любові, відданості і самозречення. На його думку, тільки сформульована ним філософія любові виражає найглибший, найінтимніший зв'язок людини і Бога, які є двома аспектами тієї самої єдиної свідомості. Головна мета вчення — всебічне духовне і фізичне вдосконалення особи через пізнання своєї суті, пошук і відкриття духовних істин. Шляхами досягнення цієї мети є практичні дії: цикли лекцій, концерти, спортивні змагання, екскурсії та інші культурні заходи.

Товариство «Всесвітня чиста релігія». Походить із Індії й «Всесвітня чиста релігія», де в 1970 р. її засновниця Шривастава Нірмала — Шрі Матаджи Нірмала Деві (народ, в 1923) реанімувала давню забуту систему духовного сходження і самооздоровлення, відому як сахаджа-йога.

Вчення

Шрі Матаджи побудовано на переконанні, що в кожній людині є енергія чистого бажання (кундаліні), що відображує Святий Дух. Опанувавши спеціальний метод медитації та молитви, людина самореалізується через усвідомлення власного духу, тобто шляхом пробудження життєвої сили кундаліні. Завдяки зростанню цієї сили-енергії, що виходить у формі прохолодних вібрацій, в людині нібито народжується світло. У ньому вона

не лише бачить істинну себе, а й розуміє, що їй слід робити на шляху самовдосконалення. На переконання послідовників Шрі Матаджи, той, хто пробудив у собі таку енергію, з'єднується з космічною всепроникаючою енергією божественної любові, в них виникає внутрішня потреба дотримуватися заповідей Бога.

Культ чуттєвості проголошує занурення у глибини власної душі, вивільнення від «гніту» інтелекту, розширюючи таким чином можливості свідомості. Тому сьогодні досить популярними є й культу, в основу яких покладено медитативну практику. Це культова організація «Трансцендетальна медитація», що виникла наприкінці 50-х років у США завдяки зусиллям індійського йога та гуру Махариши Махеш Йоги, відомого як персональний гуру ансамблю «Бітлз». Засновник культу називав медитацію найкращою молитвою, яка веде до Творця. Медитація, на його думку, розкриває небачений потенціал людини, дає їй змогу прилучитися до «космічної праенергії», заблокувати негативні емоції й розумові штампи, підготуватися до пробудження творчих здібностей та успішного вирішення особистих проблем. Центри (університети) «Трансцендетальної медитації» розташовані по всьому світу. У них інструктори за **помірну плату** протягом кількох місяців навчання

посвячують неофітів і дають кожному з них індивідуальну **мантру** — таємне санскритське слово, яке необхідно постійно повторювати під час щоденної 20-хвилинної медитації. В Україні два таких університети (у Києві та Херсоні), в яких пройшли курс навчання майже 5 тис. осіб.

Товариство Шрі (Гхош) Ауробіндо (інтегральна йога). Не можна не згадати й про інтегральну йогу — релігійно-філософську систему, створену в середині ХХ ст. Ауробіндо Шрі (Гхошем). Поєднавши світоглядні принципи Сходу (досвід усіх головних йог) і Заходу (досвід релігій і наукових досягнень), Ауробіндо проголошує мету «інтегральної йоги» — утвердження божественного в усіх сферах людського буття — фізичній, соціальній, духовній. Таке утвердження можливе завдяки очищенню свідомості, яка мусить бути захищеною від будь-яких впливів, **зануреною в сон, відгородженою**.

«Неохристиянський» рух репрезентований різноманітними місіями, новітніми церквами: Богородичною церквою, харизматичними об'єднаннями, Новоапостольською церквою, Церквою Христа, Церквою Ісуса Христа Святих останніх днів (мормонами), Церквою останнього заповіту (віссаріонівцями) та ін. Абсолютній більшості з них притаманні кілька спільних ознак. Зокрема, всі вони критикують ортодоксальне християнство як таке, що відійшло від початкових традицій, і проголошують свої релігійні утворення єдино істинними, відроджувальними місіонерськими християнськими рухами. Всі претендують на виняткове знання і єдино вірне тлумачення Біблії тощо. Богородична церква. Це неохристиянське об'єднання вважає себе спадкоємцем Російського самодержавного православ'я і духовним нащадком Істинно-православної (катакомбної) церкви та світового Маріанського руху. Свою віросповідну приналежність визначає як «вселенську Богородичну віру». Організаційно церква сформувалася у 80-х роках ХХ ст. в Росії і була зареєстрована у 1992 р. як Церква Божої Матері, що преображається. Це об'єднання декларує синтез католицизму та православ'я з елементами східних релігій і язичництва. Прихильники проголошують себе Церквою царства Божого, яке Божа Матір за дорученням Святої Трійці повинна збудувати на

землі, підготувавши другий прихід Ісуса Христа. Появу Богородичної церкви її організатори розглядають як вияв Божого провидіння, а тому закликають інші християнські конфесії до визнання її постулатів і відмови від попередніх переконань. Богородична церква входить до Міжнародної ради общинних церков, визнається Вселенською Маріанською церквою. Вона має свою організацію — «Фонд Нової Святої Русі».

Харизматичні об'єднання. Поширений серед християн і харизматичний рух, послідовники якого вірять у дари Духа Святого (дари благодаті), які виявляються після хрещення ним. Згідно з ученням харизматизму кожному віруючому визначене хрещення Святим Духом зі знанням «інших» мов. Вони визнають повноту дарів Святого Духа, які розподіляються з його волі серед усіх віруючих та діють у церкві. Харизмати визнають водне хрещення через занурення у воду і обіцянку Богу доброї совісті. Вічною батьківщиною для харизматів є небеса, звідки вони й очікують Господа Ісуса Христа, який має прийти, аби судити мертвих і живих. А поки всі церкви, місії та інші християнські організації повинні об'єднати зусилля у справі молитви, євангелізації та у громадській діяльності, не протидіючи одна одній.

Харизматичний рух репрезентує церква «Нове покоління» — об'єднання п'ятдесятницького спрямування, що входить до Церкви повного Євангелія. Заснована церква у Ризі 1989 р., де нині розташований її керівний центр. Члени церкви «Нове покоління» вірять в єдиного Бога і хрещення Духом Святим на 50-й день після воскресіння Христа. Визнають два таїнства: водне хрещення і вечерю Господню (причастя), а також священнодійства — шлюб, молитву благословення дітей, молитву за хворих і рукоположення. Проповіді супроводжуються славленням Христа, життєствердними музикою, співом, танцями і глосолаліями (розмови віруючого з Богом «незнайомою» («іншою») мовою при сходженні на нього Духа Святого, що досягається системою тривалих постів, особливих настанов і молитов).

Новоапостольська Церква. Виникла в Англії 1832 р. як наслідок релігійного руху за відродження первісного вчення Ісуса Христа. Нині керівний

центр церкви розміщено в м. Цюрих (Швейцарія). Очолює її першоапостол, рішення якого з церковних питань є загальнообов'язковими для членів цього релігійного об'єднання. Прихильники церкви здійснюють три таїнства: хрещення водою, закарбування Духом Святим і причастя. Парафії Новоапостольської церкви країни (регіону) утворюють апостольський округ, яким керує апостол.

Церква Христа. Перші громади Церкви Христа з'явилися у США. Нині у багатьох країнах світу діють кілька тисяч таких громад. Вона представлена широкою мережею незалежних релігійних утворень, які декларують мету — повернутися до первісної простоти й ідеалів раннього християнства. Церква Христа проголошує Біблію, і в першу чергу Новий Завіт, основою свого віросповідання і діяльності та закликає віруючих ревно дотримуватися постулатів своєї віри; наповнювати первісні християнські ідеали реальним життям, конкретними кроками наслідуючи Ісуса Христа. Церква відмежовується від сучасного християнства, яке, на її думку, своєю модернізацією, а згодом і поділом на три самостійні гілки, відійшло від ортодоксальних принципів і положень. Культова практика передбачає п'ять ритуалів, що відповідають текстові Святого Письма: спів і молитва, проповідь, складання дарів, ламання хліба та причастя вином. Хрещення визнається тільки у свідомому віці. Воно проводиться шляхом короткочасного занурення в воду. Кожна місцева громада існує автономно, її очолюють старійшини, яких обирають на зборах віруючі і які координують свої дії під час спільних благодійних акцій.

Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони). Американське коріння має й Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони), що була заснована 1830 р. Джозефом Смітом (1805—1844). За легендою, йому явився ангел Мороній і вказав місце, де зберігалися особливі дошки з давніми письменами ізраїльського пророка Мормона (А. Дворкін докладно розкриває фальсифікаційний характер цього твору, що є невімілою переробкою Біблії). Основи віри мормонів викладено у «Книзі Мормона», а також у працях Д.

Сміта «Вчення і заповіді», «Дорогоцінна перлина». Вони визнають, хоча й у дещо своєрідному трактуванні, Святу Трійцю (Бога-Отця, Бога-Сина і Бога-Святого Духа), викупну жертву Христа, спасіння і Месію. Вважають себе обраними, що покликані до побудови Сіону (Нового Єрусалиму) на Американському континенті та раю на Землі.

В основу культової практики церкви покладено чотири таїнства: хрещення із досягненням 8-річного віку через занурення у воду, рукоположення (священство); таїнство шлюбу у двох різновидах — земного і вічного; причастя хлібом і водою. Прихильники церкви вважають себе не рабами Божими, а його дітьми. Вони переконані, що щастя приходить до людини не через страждання і постійне спокутування гріхів, а через праведні земні діяння. Надзвичайно цінуються родинні стосунки, які для них є священними (тривалий час – багатоженство). Церква Ісуса Христа Святих останніх днів має понад 10 млн. прихильників у різних країнах Європи, Азії, Африки, Латинської Америки, Австралії. Очолює церкву президент, що вважається пророком. Допомагає йому керувати численними й різнонаціональними громадами розгалужена владна система священників, до якої входять 12 апостолів, кворум сімдесятьох, «Керуючий єпископат» та патріарх церкви. Духовенство в мормонів поділяється на Ааронове (молодше) та Мелхиседекове (старше). Головним центром мормонів є м. Солт-Лейк-Сіті у штаті Юта (США).

Церква останнього заповіту (віссаріонівці). Російське за походженням об'єднання. Його послідовники вірять у те, що Бог — Отець небесний звертається до сучасних людей через Слово Живе — засновника церкви Віссаріона (Сергія Торопа — нар. 1961 р.). Віссаріон проголосив себе Сином Божим, покликаним повідати народові «останній заповіт від Отця», який ніби є дороговказом людству на сучасному етапі його розвитку.

Вчення Віссаріона викладено у віроповчальному тексті «Слово Віссаріона, що являє Останній Заповіт від Отця небесного, який його послав». Згідно з ним Всесвіт — результат волі великого творчого начала, що існує у

сфері тонких полів і енергій та пронизує весь Космос. Оскільки Всесвіт розвивається за принципом гармонійної доцільності й законом карми, то кожна людина є носієм зародку нової гармонії, яка актуалізується з появою у Всесвіті Бога-Сина. Щоб набути статусу помічника Отця свого, людина має пройти певний підготовчий етап: навчитися керувати своєю плоттю, наповнювати працю любов'ю, добром, милосердям, корисною собі та світу творчістю.

В основі вчення Віссаріона п'ять основних ідей:

- 1) творець Всесвіту (Абсолют) є матеріальним, він ні добрий, ні злий;
- 2) творець душ людських — Отець небесний — творець добра, джерело Святого Духа;
- 3) Отець небесний є джерелом духу життя, який, злившись із енергією серця Землі-Матері, породив Сина Божого;
- 4) існують пекло, рай і переселення душ;
- 5) у суспільстві перебуває вірус зла — диявол, якого люди породили своїми гріховними помислами.

Визнається також існування позаземного Розуму (Розуму Всесвіту, позаземних цивілізацій). Дозволяється вільно тлумачити євангельські тексти. Свою специфіку має й культова практика. Церковні обряди: спільна молитва, священне коло, індивідуальна духовність у праці, таїнства вінчання, хрещення, сповіді. Вважається, що прощення гріхів відбувається не через молитву чи сповідь, а через добрі справи. Церква засуджує матеріальний добробут, заперечує владу і закликає до суворого вегетаріанства. Вчення Віссаріона — еkleктичне поєднання космології, практики йоги та християнства. У сан священнослужителів церкви висвячує сам її глава — Віссаріон. Керувати церквою йому допомагає Центральна рада, яка вирішує здебільшого матеріально-фінансові проблеми. Декларує єднання народів світу в одну планетарну спільноту і злиття всіх релігій в одну.

Синтетичні секти: Церква об'єднання (Церква уніфікації). Це одна з найпоширеніших сект, що своєрідно поєднала елементи християнства та східних релігій. Заснував її у 1954 р. південнокорейський євангеліст Сан Мьонг

Мун, який нині є її керівником. Своєрідність цієї секти полягає в тому, що вона декларує включення до свого світогляду всі історичні релігії з огляду на їхню роль у розвитку людської цивілізації. Недаремно вона має назву ще й Асоціація Святого Духа за єднання світового християнства. Щоправда, Мун у своїх програмних творах, по суті, заперечує вихідні засади християнства, зокрема божественну природу Ісуса Христа. Стрижнем його вчення є твердження, що Бог є батько, а люди — його діти. Через відсторонення дітей від батька вони взаємно переповнені стражданнями. Позбутися страждань, досягти загального примирення і гармонії можна лише через подолання трьох основних перешкод: морального егоцентризму, роз'єднання світових релігій та панування у світі безбожної ідеології. Врятувати людство, на переконання Муна, може лише досконала людина, яка створить ідеальну сім'ю. Свою дружину Хак Джа Хан Мун і себе він проголосив істинними батьками, обраними Богом на роль нових Адама і Єви, а свою сім'ю — втіленням справжнього ідеалу Бога. А тому як істинні батьки вони відкривають усім людям шлях до шлюбу, через який можна ввійти в царство досконалості. Тільки з благословіння самого Муна підбираються шлюбні пари. Практикуються масові вінчання. Згідно з ученням Церкви єднання шлюб передбачає відновлення нашого духовного «Я». Тому пари підбираються за принципом «духовного взаємодоповнення», щоб стимулювати переродження кожного у духовно досконалішу особистість. У сфері культових дій Церкви єднання чи не найосновнішим є очищення «крові світу» шляхом її вивільнення від сатанинського начала за допомогою обряду «осолення» приміщень. Серйозну роль відіграє причастя «особливим вином», до якого поряд з іншими 20 компонентами входить кров преподобного Муна. Церква має розгалужену структуру, до якої входять Інститут об'єднаної думки, Інтернаціональна організація з культури, Рада з об'єднаних досліджень та освіти, Міжнародна конференція єдності наук, Університетський рух із вивчення абсолютних цінностей (для роботи зі студентством) тощо. Особлива увага звертається на підбирання та навчання кадрів. Церква підтримує понад

200 різних наукових, спеціальних, навчальних проєктів. Її прихильники є у 160 країнах світу і їх кількість швидко зростає.

Віра Багаї (араб, бога — світ, слава). Провісником багаїзму вважається Багаулла — Мірза Алі-Мухаммед (1819—1892), якому у двадцять п'ять років шляхом божественного прозріння було відкрито, що Всевишній Господь обрав його своїм посланцем, і він прийняв титул «Баб» («Врата»). Оригінальність віровчення багаїзму полягає у його основоположному принципі єдності людства. Згідно з канонами бахаїзму суспільство у своєму соціально-духовному розвитку проходить різні стадії на кшталт етапів розвитку людського тіла. Спочатку були ізольовані сімейні групи, що згодом перетворилися на племена, які потім дали життя містам-держavam, а ще пізніше — народностям і націям. Найвищою ж стадією є світова спільнота — невід'ємна умова духовної зрілості людства планети. Тому й Віра Багаї вважається такою, що належить усім, і жодна людина не може залишитися поза нею.

Езотеричні об'єднання — релігійні спільноти, для яких характерна віра в існування надприродного світу, містичні уявлення про нього та магічні засоби спілкування з ним. Теософія (гр. *theos* — Бог і *sophia* — мудрість, — досл. богومудрість, богопізнання) — релігійно-філософське вчення про можливість містичного та інтуїтивного пізнання Бога шляхом безпосередніх контактів із надприродними силами. Мета теософів — на суто філософських принципах поєднати усі наявні релігії. «Всесвітнє теософське товариство». Засноване у 1875 р. теософом, письменницею і мандрівницею Оленою Блаватською (1831—1891), яка родом з України. Основи свого вчення виклала у багатотомній праці «Таємна доктрина», запропонувавши езотеричну систему знань про Всесвіт, що синтезувала буддизм, ламаїзм, індійський містицизм, кабалу, єгипетську та грецьку міфологію, спіритуалізм тощо. Згідно з цією доктриною Космос постає як надзвичайно складний живий організм із безмежною кількістю форм матерії і енергії. Всесвіт загалом і всі його частини народжуються, живуть, відтворюють себе і вмирають на зразок будь-якої живої істоти. Він розширюється і стискається у процесі космічного дихання, що

базується на гармонії протилежностей. Людину Блаватська тлумачить як духовну сутність космічного походження. Письменниця стверджує, що перші люди прибули на юну землю духовними істотами. У фізичному ж тілі земна людина розвивається 18 млн. років. За цей час вона пройшла п'ять стадій (рас). Перша раса представлена гігантами з обмеженим інтелектом — одноокими циклопами. Друга з'являється 9 млн. років тому. Для неї характерна більша схожість на наших сучасників, хоча тогочасна людина й мала масивне тіло. Мільйон років тому з'являється третя раса (атлантів), центром якої був континент, розташований між Євразією і Америкою, що зник внаслідок геологічних катастроф. Червоношкірі американці й азіати з жовтою шкірою є представниками четвертої раси, а п'ята раса — білі люди.

Життя, за Блаватською, підпорядковане дії основних законів — дхарми і карми. Дхарма — універсальний закон, який спрямовує все до своєї мети, до свого призначення. Це ніби шлях, встановлений Богом для всіх. Будь-яка спроба відхилення від дхарми супроводжується стражданнями, все, що узгоджується з нею, їх уникає. Людина відхиляється від дхарми завдяки своїй свободі волі. Колесо перевтілень (сансара) дає індивіду змогу діяти правильно чи неправильно. Будь-який надлишок в обох напрямках породжує карму — діяння, в якому причина неодмінно поєднується з наслідком. Блаватська переконана, що заслужити прощення можна тільки милосердними вчинками. Оскільки ніхто не може ні «віджити», ні «заплатити» все належне йому за кармою за одне втілення, її зерна спричиняють нові втілення. Так триває доти, доки не вичерпається рушійна сила карми. Тоді досягається нірвана.

Осягнути людина може тільки те, що не виходить за межі розуму. Внаслідок цього Богові приписували атрибути, які відображали те, що в різні епохи, в різних місцевостях вважалося найкращим. Впадаючи в крайнощі, деякі народи навіть утвердилися в думці, що Бог належить тільки їм, що вони — вибрані, а їх вороги є «проклятими». Блаватська осуджує прояви будь-якого расизму, особливо духовного, а також дискримінацію на релігійному (віросповідному) ґрунті. Письменниця висловлює переконання, що ніхто не

здатен повністю опанувати істину — вона відкривається людині лише частково. Для подальшого вивчення таємних сил природи, здатностей людини та поширення теософського вчення 1875 р. Блаватська створила «Всесвітнє теософське товариство». Нині його послідовники є в багатьох країнах світу. Теософське товариство діє і в Україні.

«Агні-йога». До неорелігійних об'єднань теософського спрямування релігійних об'єднань теософського спрямування належить і Жива етика (інша назва — «Агні-йога»), засновником якої був Микола Реріх (1874—1947) — видатний мислитель, відомий художник, письменник, громадський діяч, автор 12 томів «Агні-йоги». Центральною ідеєю Живої етики є ідея визначення свого місця у процесі протиборства нового й старого світів, великого двобою сил світла й темряви. Її прихильники вважають, що допомогти в цьому зможе тільки «жива» етика на противагу етиці «мертвій», закостенілій. Аби жити за законами Живої етики, необхідно позбутись усіх негативних рис та звичок (неосвіченості, страху, брехні, лицемірства, користолюбства, пияцтва, паління та сварливості); дотримуватись основоположного принципу — любові як джерела гармонійного розвитку світу; відмовитися від багатьох надмірностей і присвятити своє життя праці заради Світла. Умовою досягнення Світла є духовність, основним компонентом якої є творча праця й радість від неї. Любов до Бога має бути безмежно великою, відвертою, сповненою прощення. Кожна людина також заслуговує на любов, адже вона є головним утіленням Всевишнього на землі. Особливого значення Жива етика надає вивченню сил природи та їхнього впливу на людину. В Україні існує кілька реріхівських товариств, які пропагують основоположні ідеї Живої етики.

Саєнтологічні рухи (англ. science — наука і гр. logos — вчення) — релігійні рухи, в яких орієнтація на наукові та технічні досягнення поєднується з практикою психоаналізу. Поширеним саєнтологічним об'єднанням є Діанетика (наукологія). Виникла вона у США завдяки зусиллям морського офіцера, письменника-фантаста Рона Хаббарда (1911—1986), автора книги «Діанетика: наука про душевне здоров'я». Його вчення — компіляція буддизму,

індуїзму, практик східних релігійних наставників (гуру), психоаналізу та комп'ютерних технологій. Декларує досягнення найвищої духовної досконалості, внутрішнього спокою, міцного здоров'я, мудрості та щастя. Однією з основних причин психозів та неврозів, що переповнюють життя сучасника, Хаббард вважає невміння керувати роботою власного мозку, нерозуміння його божественної сутності. Мозаїчна структура мозку, на його думку, відбиває кожен подій в житті індивіда. Деякі негативні моменти — неприємні події, страхи, невдачі тощо — можуть не вписуватись у неї, опісля вони здатні проявлятися як ірраціональна поведінка, що не відповідає ситуації. Для лікування нібито потрібні: виявлення негативного стану; його локалізація шляхом «вимірювача Хаббарда», що сприяє «розчиненню» матеріалізованих душевних травм, нормалізації розумової діяльності, емоцій, волі. Хаббард уводить цілу низку власних термінів, аби передати сутність свого вчення. Серед них енграм — нагромаджений протягом багатьох перевтілень певний життєвий досвід людини, від якого вона прагне звільнитися. Ще один термін — тетан — істота-дух, яка періодично вселяється в якусь життєву форму, вічно зазнаючи перевтілень. Діанетика пропонує технологію виявлення енграма, очищення від нього, контроль зі звільненням від циклів перевтілень. Завдяки цьому людина нібито має досягти не лише влади на собою, а й отримати змогу контролювати матерію, енергію, час і простір. Проходження кожного нового «циклу лікування» передбачає оплату багатотисячних доларових курсів.

Християнська наука - рух, засновницею якого є Мері-Енн-Морс Бейкер (1821—1910). Вона підняла до рангу релігії систему психічного зцілення відомого американського цілителя і гіпнотизера Фінеаса Куїмбі (1802—1866). Праці М. Бейкер вважаються її послідовниками «єдино вірним тлумаченням» Біблії, а сама Бейкер — наступницею Христа. В основу вчення покладено ідею Триєдиного Бога — Життя, Істини й Любові. Ісус Христос має двоїсту сутність: Ісус — людина, Христос — божественна ідея. Християнська наука заперечує існування сил зла, хвороб, гріховності та смерті людини. Гріх вважається ілюзією, психічною ненормальністю. Відкинуто необхідність молитви — через

неможливість спілкування людини з Богом. Послідовники практикують обряди вечері Господньої і хрещення, при цьому не вживають води, хліба і вина. Штаб-квартира руху розміщена у м. Бостон (США). Керівний орган — Рада директорів із п'яти осіб на чолі з президентом. Кількість прихильників вважається таємницею. На рівні місцевих громад головними особами є лектор, учитель та практикуючий лікар, які організують недільні читання Біблії, тлумачать основи віровчення, проводять сеанси «духовного лікування».

Наука розуму. Близькою до Християнської науки є Наука розуму (Science of Mind), заснована американським лікарем-психотерапевтом Ернстом Холмсом (1887—1960). Цей рух базується на релігійно-філософському вченні, що поєднує в собі ідеї гностицизму, теософії, метафізики, окультизму, східної містики і Біблії, проголошує відповідність законів науки, філософських поглядів та одкровень релігії людським потребам і прагненням. Наука розуму, як і інші секти, заявляє про своє право на абсолютну істину. Основні віросповідні положення цього руху викладено у працях Е. Холмса «Творчий розум і успіх» (1919) та «Наука Розуму» (1926), що вважаються Святим Письмом. Лейтмотивом вчення є ідея єдності всіх релігій, в яких — одна істина та одна дійсність. Бог для Холмса безособовий, Ісус Христос — лише людина, Дух Святий — жіночий аспект Божественної Трійці. Людина, в якій божественне є домінуючим, а власне людське — похідним, набуває рис Христа. Філософія життя руху ґрунтується на ідеї, що негативне мислення продукує негативний досвід, а позитивні думки формують позитивну діяльність. Нині в різних країнах світу нараховується до 25 млн. послідовників Науки розуму. У 1991 р. створено центр — Міжнародний альянс нового мислення.

Серед сектантських течій помітним явищем є неоязичництво — новітній релігійний рух, в основу віровчення і культу якого покладено фрагменти давніх (народних) вірувань і обрядів. Світова статистика нараховує кілька мільйонів послідовників неоязичництва. У змістовому аспекті неоязичництво постає неоднорідним за складом явищем: від багатоманітного політеїзму до новостворених монотеїстичних релігій із використанням персонажів

язичницьких пантеонів. Часто неоязичництво є виявом антихристиянських настроїв. Воно ґрунтується на звеличенні воїнських чеснот, ідеї боротьби зі злом, обстоюванні доблесті, честі, мужності у дещо архаїзованій інтерпретації. Деяким різновидам неоязичництва властиві елементи містицизму, окультизму, апеляція до «сил Сонця» тощо. Дохристиянські вірування відроджуються, наприклад, в Англії (друїдизм, рух чаклунів), Греції (шанувальники різних давньогрецьких богів і богинь), Німеччині (арійський рух), Україні (РУН-віра, Собор рідної української віри, Центр священної Ради ОСІДУ РУН-віри),

Демоністичні культу репрезентують різні за світоглядними переконаннями, формами діяльності об'єднання сатаністів. Вони мають досить глибоке коріння, сягаючи часів давнього світу. Особливого поширення ці рухи набули в середньовічній Європі — як наслідок розвитку демонології та надмірного захоплення нею. Спочатку сатанізм був своєрідним антиподом християнства й формувався за принципом його дзеркального відображення: його прихильники вшановували не Бога, а Сатану, читали і тлумачили Біблію по-своєму, тобто надавали їй протилежного сенсу. Використовували свічки — але чорні. Проводили меси — знову ж таки чорні, з використанням перевернутих розп'ять, ритуальними жертвоприношеннями тощо. Різновиди сучасного сатанізму набули поширення в кінці 60-х років ХХ ст. у США, а у 70-х роках — і в Європі, їх ідеологом був Алістер Кроулі (1875—1947) — відомий містик ХХ ст., організатор містичних груп «Срібна зірка», «Телемське братство», «Орден східного храму». Сучасні сатанінські організації різні як за типом об'єднання, кількістю членів, так і за деякими віросповідними принципами. Досить відомими є такі організації, як «Школа вивчення світла», «Церква останнього суду», «Монастир семи променів» тощо. Але найорганізованішою й найпотужнішою є Церква Сатани, яку заснував Антон Шандор Ла Вей — один із ідеологів сучасного сатанізму. Організація офіційно зареєстрована у м. Сан-Франциско (США). У 80-х роках ХХ ст. вона нараховувала тисячу членів, для яких магія — це «досягнення змін зі своєї волі». За їхніми переконаннями, людина осягає Сатану в процесі звеличування

власного «Я», без чого неможливо досягти повноцінного життя. В основу діяльності організації покладено «Сатанинську біблію», автором якої є Ла Вей. Він обстоює безвідповідальність особи перед суспільством та власною совістю, закликає до насолод, пропагує культ сили, егоїзм, індивідуалізм та прагматизм. Для Ла Вея Сатана є символом і формою повної реалізації людського «Я», засіб вивільнення від будь-яких моральних, релігійних норм і правил. Послідовники Церкви Сатани прагнуть повністю підкорити собі дійсність, використовуючи всі засоби, у тому числі й неконтрольовані сили людської психіки. Основними культовими діями сатаністів є шабаш та чорна меса.

Секти умовно поділяють на такі групи:

- неоорієнтальні (неоіндуїстські і течії буддійського коріння);
- неохристиянські;
- синтетичні;
- езотеричні;
- саєнтологічні;
- неоязичницькі;
- демоністичні.

Відмітними рисами сект є:

- еклектичне поєднання різних релігій і релігійно-філософських систем;
- ігнорування етнічної належності (за винятком неоязичництва);
- універсалізм;
- прагнення повністю контролювати життя учасників;
- апеляція до конкретної особи, залучення її до активної діяльності в інтересах сектантського угруповання.

Контрольні запитання

1. Вкажіть особливості секти, які відрізняють її від конфесії й деномінації.
2. Визначте характеристики сект, що свідчать про їх тоталітарний характер.

3. Надайте класифікацію сучасних сект.
4. Проаналізуйте діяльність сект у сучасному світі, розкрийте її небезпечні наслідки.

Література

1. Баркер А. Новые религиозные движения. — СПб., 1997.
2. Берри Г. Во что они верят. — М., 1994.
3. Гуревич П.С. Нетрадиционные религии на Западе и восточные религиозные культы. — М., 1985.
4. Дворкин А.Л. Сектоведение. — М., 2003.
5. Клибанов А.И. Религиозное сектантство в прошлом и настоящем. — М., 1973.
6. Матвеев В. О. Проблема самореалізації особистості в сучасному кришнаїзмі. — К., 1999.
7. Слівінський П. Й. Релігійний вінегрет: Кілька слів про нові релігійні і парарелігійні форми. — Львів, 1999.